

Janusz Kuczyński

Wyniki dalszych badań archeologicznych na Górze Grodowej pod Kielcami

Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego 6, 455-460

1970

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JANUSZ KUCZYŃSKI

WYNIKI DALSZYCH BADAŃ ARCHEOLOGICZNYCH NA GÓRZE GRODOWEJ POD KIELCAMI

Badania archeologiczne przeprowadzone przez Muzeum Świętokrzyskie na Górze Grodowej pod Tumlinem w powiecie kieleckim w latach 1958 i 1960 doprowadziły do ujawnienia w jej rejonie ubogich, lecz spodziewanych relikwów wczesnośredniowiecznego osadnictwa wiejskiego. Zarazem wyłoniło się nowe zagadnienie badawcze — problem interpretacji pierwotnej funkcji wałów kamiennych, których nikłe resztki zachowały się na szczytowych partiach Góry Grodowej. Istniejące analogie, specyficzna sytuacja osadnicza¹ przy jednoczesnym zupełnym braku dowodów umożliwiającą inną interpretację doprowadziły w rezultacie do określenia funkcji wałów jako kręgu wykonanego celem wyodrębnienia istniejącego tam pogańskiego ośrodka kultowego. Ponieważ wyniki badań oraz szczegółowy materiał dowodowy przemawiający za taką właśnie rolą wałów były już parokrotnie relacjonowane², nie zachodzi konieczność ponownego przytaczania w niniejszym komunikacie.

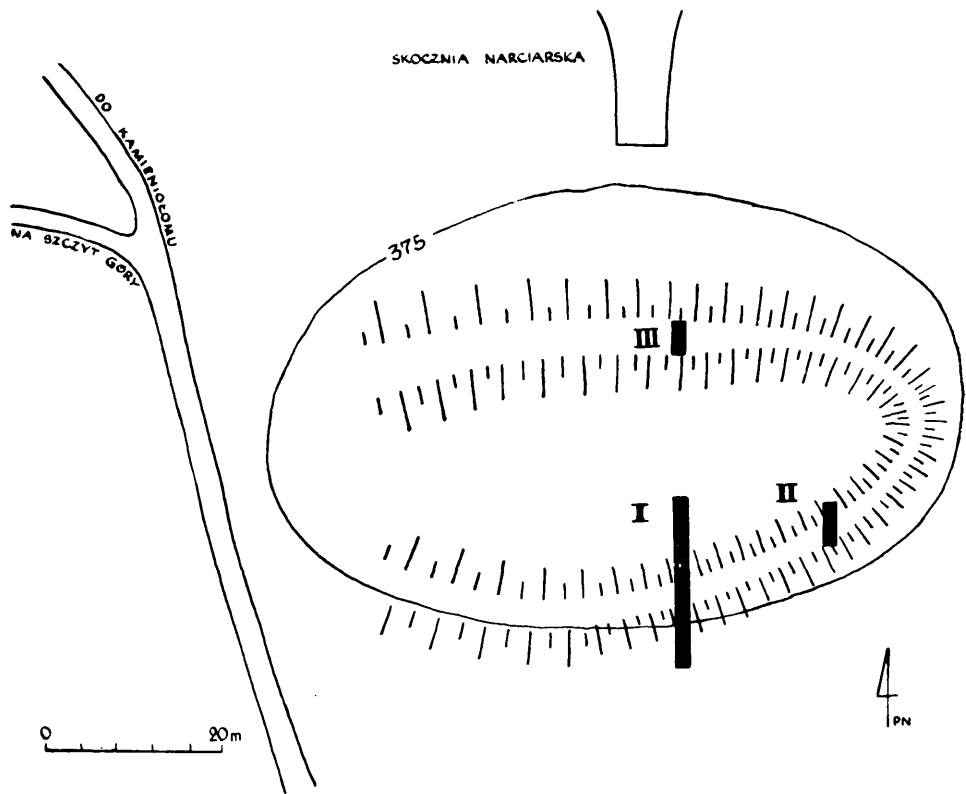
Zarazem nie ulegało wątpliwości, że zawierająca szereg nienależycie wyświetlonych punktów hipoteza o kultowym przeznaczeniu wałów wymaga podjęcia dalszych badań, a to celem zdobycia szerszego zasobu adekwatnych informacji. Na podjęcie dalszych prac wpłynęła zwłaszcza sesja poświęcona religii pogańskich Słowian, zorganizowana w 1967 r. w Muzeum Świętokrzyskim w Kielcach. W referatach i w dyskusji postulowano o dalsze badania nad problematyką związaną z pogańskimi wierzeniami Słowian, wytyczając jednocześnie kierunki właściwego postępowania naukowego³.

Jednym z punktów najslabiej wyjaśnionych w toku badań w 1960 r. na Górze Grodowej były porośnięte lasem, czytelnie jednak zarysowane wały okalające wschodnią kulminację masywu góry, a oddalone od wałów na szczycie około 200 m i znajdujące się w bliskim sąsiedztwie terenu objętego

¹ J. Gąsowski *Ślady ośrodka kultowego na Łysej Górze*, „Acta Archaeologica Carpathica”, tom I, fasc. 2, Kraków 1959, s. 298; H. Hołubowicz i W. Hołubowicz *Z badań na Słęży w 1949 r.*, „Studia Wczesnośredniowieczne”, t. I, Warszawa—Wrocław 1952, s. 120 i 147—148.

² J. Kuczyński, Z. Pyzik *Wyniki badań nad osadnictwem wczesnośredniowiecznym na Górze Grodowej, pow. Kielce*, „Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego”, t. IV, Kraków 1967, s. 93—108; J. Kuczyński, Z. W. Pyzik *Ośrodek kultu pogańskiego na Górze Grodowej w Tumlinie, pow. Kielce*, [w:] *Religia pogańskich Słowian*, Kielce 1968, s. 61—67.

³ Zob. *Religia pogańskich Słowian*, Kielce 1968.

Ryc. 1. Plan sytuacyjny terenu objętego badaniami z zaznaczeniem przebiegu wałów i wykopów

osadnictwem wczesnośredniowiecznym. Wały zachowały się najlepiej we wschodniej części. W miarę przesuwania się ku zachodowi stają się coraz mniej czytelne, a ich zachodni kraniec zanika w profilu jaru, przez który przebiega droga wiodąca do kamieniołomu.

W pierwszej fazie badań, głównie w oparciu o ustne informacje mieszkańców pobliskiego Tumlina, określono ziemne wały jako ślady okopów po stanowisku artyleryjskim z okresu wojny 1914—1918 r.⁴ Tak więc celem ustalenia rzeczywistej roli oraz chronologii tych właśnie wałów podjęto rozpoznanie archeologiczne, zrealizowane w lipcu 1967 r. przez dział archeologii Muzeum Świętokrzyskiego⁵.

Wały otaczające owalny w przybliżeniu obszar o długości około 50 m i szerokości około 30 m przecięto trzema wykopami (ryc. 1) długości: 20 m, 6 m, 4,5 m i ujednoliconej szerokości 1,5 m. Długość wykopów wykraczała obustronnie poza obręb wałów, pozwalając rozpoznać uwarstwienia do nich przylegające, zwłaszcza na obszarze w ich obrębie⁶ (ryc. 2).

⁴ J. Kuczyński, Z. Pyzik *Wyniki badań nad osadnictwem...*, s. 95.

⁵ Badania prowadzili: B. Kowalczykova i J. Kuczyński.

⁶ Pierwsza wzmianka o badaniach i ich wynikach [w:] *Informator Archeologiczny — badania 1967 r.*, Warszawa 1968, s. 213—214.

Stwierdzona we wszystkich wykopach analogiczna sytuacja stratygraficzna pozwala na globalny opis uwarstwień oraz wspólne dla całości ujęcie wyników.

Uwarstwienia w obrębie wałów. Jednolita warstwa sypkiej piaszczystej próchnicy o szarym zabarwieniu, począwszy od głębokości 10—13 cm przechodziła płynnie w calec. Stanowił go sypki również piasek o jasnym, brązowoczerwonym zabarwieniu, przemieszany z dużą ilością rumoszu składającego się z okruchów czerwonego piaskowca — geologicznego tworzywa Góry Grodowej. W miarę wzrostu głębokości wzrastała szybko ilość rumoszu oraz wielkość poszczególnych jego kawałków. Zawartość kulturową stanowiło kilka skorup nowożytnych uzyskanych w próchnicy oraz jedna skorupa późnowczesnośredniowieczna lub nawet średniowieczna, usytuowana w strefie przejściowej między próchnicą a calcem.

W rezultacie ubogie uwarstwienie oraz brak miarodajnych materiałów kulturowych negują ewentualność wykorzystywania w celach osadniczych terenu otoczonego wałami.

Wały. Zachowane najczytelniej we wschodniej części kulminacji wały porasta, podobnie jak resztę okolicznego obszaru, murawa leśna. Wały te o łagodnym łukowatym profilu poprzecznym wznoszą się obecnie około 1,0—1,1 m nad poziom terenu oraz posiadają szerokość podstawy wahającą się w zależności od miejsca od 2,5 do 4,0 m. Od strony zewnętrznej wały płynnie przechodzą w dość strome w tym miejscu stoki góry.

Ryc. 2. Widok wykopu I we wstępnej fazie eksploracji

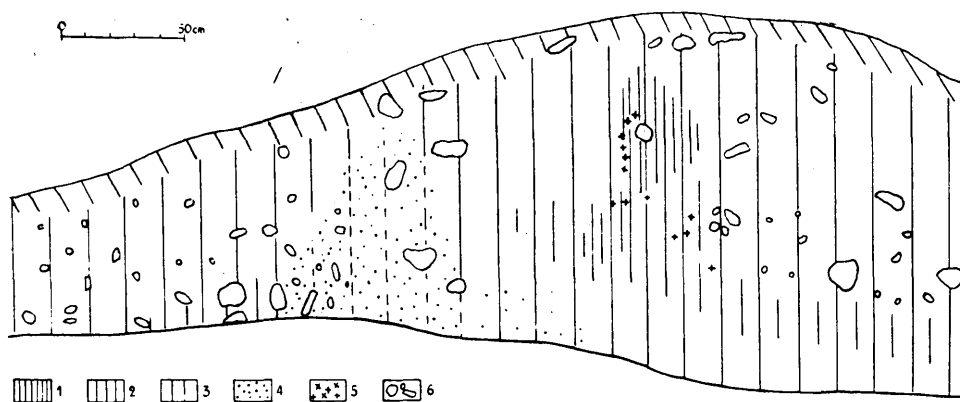
Pod wierzchnią próchnicą, analogiczną do już opisanej, zalega do głębokości 1,0—1,2 m szaroróżowy piasek przemieszany z rumoszem kamiennym, posiadający w niektórych miejscach szarozółte oraz brązowoszare zabarwienie (ryc. 3). Poniżej występuje wyraźnie odcinająca się warstwa ciemnego, szarobrazowego piasku z występującą niewielką ilością rumoszu kamiennego. Warstwa ta o miąższości od 20 do 25 cm opada w kierunku zgodnym z konfiguracją terenu. Pod nią zalegał całec identyczny do uprzednio opisanego. W dwóch (z trzech wykonanych) przecięciach wałów stwierdzono usytuowane bliżej wewnętrznej ich strony nieregularne gniazda niemal czarnego piasku nasyconego okruchami węgla drzewnych. Dość cienkie te gniazda, (szerokości 20—30 cm) pionowego kształtu (wysokości 60—70 cm), posadowione na ciemnej warstwie u nasady wałów, stropami sięgały nieomal spągu wierzchniej próchnicy (ryc. 4).

W trzech dokonanych przecięciach zarejestrowano trzy skorupy: dwie nowożytnie i jedną wczesnośredniowieczną uzyskaną w stropowej części nasypu tworzącego wał.

Analiza uwarstwienia wykazuje, że dolna, ciemna warstwa, zalegająca bezpośrednio nad całcem, jest niewątpliwie pochodzenia popróchnicznego i przebiegiem swym wyznacza pierwotne ukształtowanie terenu, na który niegdyś narzucono piasek z rumoszem formując wały. Gniazda czarnej ziemi są zapewne świadectwem prowizorycznego umocnienia, wykonanego z drze-

Ryc. 3. Widok wykopu II w miejscu przecięcia wału

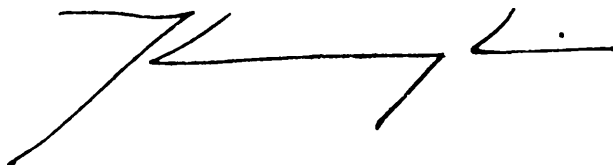
Ryc. 4. Profil wschodniej ściany wykopu II w miejscu przecięcia wału.

1 — czarna ziemia, 2 — ziemia czarnobrzozowa, 3 — ziemia brązowa, 4 — żółty piasek, 5 — węgiel drzewny, 6 — kamienie

wa bądź chrustu, które chroniły świeżo usypane miękkie jeszcze wały przed rozwianiem lub rozmyciem deszczową wodą. Fakt, że umocnienia te ułożono bezpośrednio na ówczesnej powierzchni bez wzmacniania... choćby wbitymi głębiej nieco palami, świadczy o prowizoryczności konstrukcji oraz doraźnej roli im wyznaczonej.

Wnioski. Bardziej niż skąpa zawartość kulturowa uwarstwień wałów, a także okolonego przez nie terenu⁷, choć nie pozwala sprecyzować chronologii wałów, wskazuje jednocześnie, że nie są one dziełem nowożytnym czy też średniowiecznym. Brak bardziej rozbudowanych uwarstwień kulturowych uzasadnia zarazem stwierdzenie, że obszar otoczony wałami nie był nigdy używany w celach osadniczych. Militarne charakterowi obiektu przeczą z kolei nikłe wymiary wałów oraz brak śladów konstrukcji wzmacniających je w należyty sposób.

W rezultacie powołując się raz jeszcze na stwierdzone w trakcie poprzednich badań osadnictwo wczesnośredniowieczne na stokach góry, przy jednoczesnym braku śladów stałego pobytu ludzi w obrębie wałów, podtrzymać trzeba w stosunku do badanego obiektu uprzednią hipotezę dotyczącą kręgu kamiennych wałów na głównej kulminacji Góry Grodowej⁸, a określającą je jako obiekt związany z wierzeniami pogańskimi dawnych mieszkańców okolicy.

⁷ Analogiczną sytuację stwierdzono w trakcie badań ośrodka kultu pogańskiego na Łysej Górze w powiecie kieleckim.

⁸ J. Kuczyński. Z. Pyzik *Wyniki badań nad osadnictwem...*; J. Kuczyński, Z. W. Pyzik *Ośrodek kultu...*

РЕЗУЛЬТАТЫ ДАЛЬНЕЙШИХ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ
НА ГУРЕ-ГРОДОВОЙ ПОД КЕЛЬЦЕ

В качестве продолжения археологических работ, первые результаты которых были изложены в Ежегоднике Свентокшиского музея (том IV, Краков 1967) и в работе „Религия языческих славян” (Кельце 1968), в 1967 году проводились раскопки, имевшие целью определить функцию земляных валов, окружавших восточную кульминацию Гуры-Гродовой. Результаты исследований подтвердили правильность выдвинутой ранее гипотезы о роли центра языческого культа, которую выполняла в прошлом Гура-Гродова. К сожалению не удалось более точно определить хронологию валов звиду недостаточного количества культурных материалов.

THE RESULTS OF FURTHER ARCHEOLOGICAL INVESTIGATIONS
ON GÓRA GRODOWA NEAR KIELCE

As a continuation of the archeological investigations the results of which were reported in the *Annual of the Świętokrzyskie Museum*, vol. IV, Kraków 1967, and in the publication *Religion of Pagan Slavs*, Kielce 1968, there were conducted in 1967 excavations whose object was to determine the function of earthworks surrounding the eastern summit of Góra Grodowa. The results of the researches have corroborated the former hypothesis on the role of Góra Grodowa as a centre of pagan cult. Scanty artifactual and non-artifactual materials have made it impossible to determine a precise chronology of the earthworks.